

ARK TWAYNNING “TOM SAWYERNING SARGUZASHTLARI» VA G‘AFUR G‘ULOMNING “SHUM BOLA” ASARLARIDA BOLALIK OBRAZINING QIYOSIY TAHLILI

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlari bo'yicha prorektor

Muminov Fazliddin Shoymardonovich

shoymardonovich@gmail.com

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

FTO'-I-195-24 guruh talabasi

Shahzoda Sodiqova Sirojiddin qizi

sodiqova0306@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Amerika adabiyotining yirik vakili Mark Twainning “Tom Sawyerning sarguzashtlari” romani hamda o‘zbek adabiyotining atoqli namoyandasi G‘afur G‘ulomning “Shum bola” qissasida bolalik obrazining badiiy talqini qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida asarlardagi bosh qahramonlar – Tom Sawyer va Shum bolaning xarakter xususiyatlari, dunyoqarashi, ruhiy kechinmalari, sarguzashtlarga bo‘lgan munosabati, oilaviy va ijtimoiy muhit ta’sirida shakllanish jarayoni o‘rganildi. Shuningdek, yozuvchilarning bolalar psixologiyasini tasvirlashdagi badiiy mahorati, yumor va satiradan foydalanish usullari hamda milliy qadriyatlarning badiiy ifodasi qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, har ikkala asarda bolalik obrazi inson shaxsining kamolotida muhim bosqich sifatida talqin etilgan bo‘lib, qahramonlar orqali ezgulik, halollik, mehnatsevarlik, jasorat va insonparvarlik g‘oyalari ilgari surilgan. Shu bilan birga, asarlarda milliy mentalitet va tarixiy muhit ta’sirida yuzaga kelgan o‘ziga xos badiiy xususiyatlar ham aniqlangan.

Kalit so'zlar: qiyosiy adabiyotshunoslik, bolalar adabiyoti, bolalik obrazi, Mark Twain, G'afur G'ulom, Tom Sawyer, Shum bola, xarakter, badiiy talqin, tipologik tahlil.

Аннотация: В данной статье проводится сравнительно-типологический анализ художественного воплощения образа детства в романе Марка Твена "Приключения Тома Сойера" и повести Гафура Гуляма "Шум бола". Основное внимание уделяется исследованию характеров главных героев, их мировоззрения, психологических особенностей, отношения к окружающему миру, семье и обществу. Анализируются художественные средства, использованные авторами при создании детских образов, а также особенности юмора, сатиры и национального колорита произведений. В ходе исследования установлено, что оба писателя рассматривают детство как важнейший этап формирования личности, раскрывая через своих героев такие качества, как честность, смелость, любознательность, трудолюбие и стремление к справедливости. Вместе с тем выявлены особенности национального мировоззрения и культурной среды, оказавшие влияние на художественное воплощение образов Тома Сойера и Шум болы.

Ключевые слова: сравнительное литературоведение, детская литература, образ детства, Марк Твен, Гафур Гулям, Том Сойер, Шум бола, художественный образ, типологический анализ.

Abstract: This article presents a comparative and typological analysis of the image of childhood in Mark Twain's "The Adventures of Tom Sawyer" and Gafur Ghulam's "Shum Bola". The study focuses on the personalities of the main characters, their worldview, psychological development, adventurous spirit, and the influence of family and society on their character formation. Particular attention is paid to the authors' artistic techniques in portraying children's psychology, as well as their use of humor, satire, and national cultural values. The findings reveal that both writers interpret childhood as a crucial stage in the development of an individual's personality and portray universal values such as honesty, courage,

curiosity, diligence, and justice through their protagonists. At the same time, the study identifies distinctive national and cultural features that shape the artistic representation of childhood in the two literary works.

Keywords: *comparative literature, children's literature, image of childhood, Mark Twain, Gafur Ghulam, Tom Sawyer, Shum Bola, artistic interpretation, comparative analysis, typology.*

Kirish: Jahon adabiyotida bolalik obrazi inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri sifatida talqin qilinadi. Turli xalqlar adabiyotida yaratilgan bolalar obrazlari nafaqat ularning ruhiy olami va xarakterini, balki muallif yashagan davrning ijtimoiy muhiti, milliy qadriyatlari va tarbiyaviy qarashlarini ham o'zida aks ettiradi. Shu bois bolalik obrazini qiyosiy-tipologik jihatdan tadqiq etish qiyosiy adabiyotshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Amerika adabiyotining mashhur namoyandasi Mark Twainning "Tom Sawyerning sarguzashtlari" romani hamda o'zbek adabiyotining atoqli vakili G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasi bolalar adabiyotining yuksak namunalari sanaladi. Mazkur asarlarda bolalarning ruhiy dunyosi, xarakterining shakllanishi, sarguzashtlarga intilishi, do'stlik, halollik va insonparvarlik kabi umuminsoniy qadriyatlar badiiy mahorat bilan tasvirlangan. Tom Sawyer va Shum bola turli tarixiy davr va madaniy muhit vakillari bo'lishiga qaramay, ularning xarakterida o'xshash jihatlar ko'p uchraydi. Har ikkala qahramon sho'x, topqir, jasur, mustaqil fikrlovchi hamda hayotni qiziquvchanlik bilan kuzatuvchi bolalar sifatida gavdalandirilgan. Biroq ularning yashash muhiti, oilaviy sharoiti va ijtimoiy munosabatlari xarakterining shakllanishiga turlicha ta'sir ko'rsatgan. Mazkur tadqiqotning maqsadi Mark Twainning "Tom Sawyerning sarguzashtlari" va G'afur G'ulomning "Shum bola" asarlarida bolalik obrazining badiiy talqinini qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilish, qahramonlar xarakteridagi umumiy va farqli jihatlarni aniqlash hamda yozuvchilarning bolalar psixologiyasini yoritishdagi badiiy mahoratini ochib berishdan iborat.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda Amerika va o'zbek bolalar adabiyotining ikki mashhur namunasi bolalik obrazi nuqtai nazaridan qiyosiy-tipologik asosda tahlil qilinadi hamda ularning umuminsoniy va milliy xususiyatlari o'zaro taqqoslanadi. Tadqiqot natijalari qiyosiy adabiyotshunoslik, bolalar adabiyoti va badiiy obrazlar tipologiyasini o'rganishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili: Qiyosiy adabiyotshunoslik turli millat adabiyotlarida yaratilgan badiiy obrazlar, syujetlar va g'oyalarning umumiy hamda o'ziga xos jihatlarini o'rganishga xizmat qiluvchi muhim ilmiy yo'nalishlardan biridir. Ushbu yo'nalish adabiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning badiiy ifodasini qiyoslash hamda turli madaniyat vakillari yaratgan asarlarning estetik xususiyatlarini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda qiyosiy adabiyotshunoslik doirasida bolalar adabiyoti namunalari ham alohida tadqiqot obyektiga aylangan bo'lib, bunda bolalik obrazining badiiy talqini, bola psixologiyasining ifodalanishi va tarbiyaviy g'oyalarning yoritilishi asosiy tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mark Twain ijodi Amerika adabiyotshunosligida keng va chuqur o'rganilgan. Tadqiqotchilar yozuvchining realizm an'anasiga sodiqligi, bolalar psixologiyasini tabiiy va ishonarli tasvirlay olishi, yumor hamda satiradan samarali foydalanish mahoratini alohida e'tirof etadilar. Xususan, "Tom Sawyerning sarguzashtlari" romani yuzasidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda Tom Sawyer obrazi erkin fikrlovchi, topqir, sho'x va hayotsevar bola sifatida baholanadi. Uning xarakteri orqali XIX asr Amerika jamiyatidagi tarbiya tizimi, oilaviy munosabatlar, diniy qarashlar va bolalarning ijtimoiy hayoti badiiy aks ettirilgani ta'kidlanadi. H. Bloom, Justin Kaplan, Bernard DeVoto kabi olimlarning tadqiqotlarida Tom Sawyer obrazi Amerika bolalar adabiyotining klassik namunasi sifatida e'tirof etilib, uning bugungi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagani qayd etiladi.

G'afur G'ulom ijodi esa o'zbek adabiyotshunosligida ko'plab ilmiy tadqiqotlarning markazida bo'lib kelgan. Olimlar yozuvchining bolalar adabiyotiga

qo'shgan hissasi, xalqona uslubi, yumorga boy badiiy tili va real hayot voqealarini haqqoniy tasvirlash mahoratini yuqori baholaydilar. **“Shum bola”** qissasi yuzasidan olib borilgan ilmiy ishlarda asar avtobiografik xususiyatlarga ega ekani, unda XX asr boshlaridagi o'zbek jamiyatining ijtimoiy hayoti, xalqning turmush tarzi va bolalar tarbiyasiga oid qarashlar badiiy ifodalangani ta'kidlangan. Adabiyotshunoslar Shum bola obrazini sho'x, topqir, zukko, mehnatsevar va hayot sinovlariga bardosh bera oladigan bola sifatida baholaydilar. Shu bilan birga, qahramonning hazilkashligi va samimiyligi uning eng muhim xarakter xususiyatlari sifatida ko'rsatiladi. O'zbek adabiyotshunoslari D. Quronov, N. Karimov, B. Qosimov, U. Normatov va boshqa olimlarning ilmiy ishlarida G'afur G'ulom ijodining badiiy-estetik xususiyatlari, obraz yaratish mahorati va milliy ruhni ifodalash usullari batafsil yoritilgan. Mazkur tadqiqotlarda **“Shum bola”** qissasi nafaqat bolalar adabiyoti namunasi, balki o'zbek nasrining yuksak badiiy yutug'i sifatida baholanadi.

Qiyosiy adabiyotshunoslik nazariyasining shakllanishida R. Wellek va A. Warrenning **“Theory of Literature”**, David Damroschning **“Comparative Literature in an Age of Globalization”**, Terry Eagletonning **“Literary Theory: An Introduction”** kabi fundamental asarlar muhim metodologik manba hisoblanadi. Ushbu tadqiqotlarda turli milliy adabiyotlarda yaratilgan obrazlarni tarixiy-tipologik, poetik va estetik mezonlar asosida o'rganish zarurligi asoslab berilgan. Mazkur nazariy qarashlar ushbu maqolaning metodologik asosini tashkil etadi. Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, Mark Twain va G'afur G'ulom ijodi alohida-alohida keng tadqiq qilingan bo'lsa-da, aynan **Tom Sawyer** va **Shum bola** obrazlarini qiyosiy-tipologik jihatdan o'rganishga bag'ishlangan ilmiy maqolalar soni nisbatan kam. Mavjud tadqiqotlarning aksariyatida asarlar milliy adabiyot doirasida tahlil qilingan, biroq ularning o'xshash va farqli jihatlari, bolalik obrazining badiiy talqini hamda psixologik xususiyatlari qiyosiy aspektida yetarlicha yoritilmagan.

Mazkur maqolada aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirish maqsad qilingan. Tadqiqot davomida Tom Sawyer va Shum bola obrazlarining xarakteri,

dunyoqarashi, ruhiy olami, sarguzashtlarga munosabati, oilaviy muhit ta'siri hamda yozuvchilarning badiiy mahorati qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari Amerika va o'zbek bolalar adabiyotidagi mushtarak gumanistik g'oyalarni aniqlash bilan bir qatorda, har ikki xalqning milliy qadriyatlari va estetik qarashlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodlari va natijalari: Mazkur tadqiqotda Mark Twainning "Tom Sawyerning sarguzashtlari" romani hamda G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasida bolalik obrazining badiiy talqinini o'rganishda qiyosiy-tipologik metod asosiy tadqiqot usuli sifatida qo'llanildi. Ushbu metod yordamida ikki asardagi bosh qahramonlarning xarakteri, ruhiy olami, dunyoqarashi, hayotiy qarashlari hamda ularning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar o'zaro taqqoslandi. Bundan tashqari, qiyosiy-tarixiy metod orqali asarlar yaratilgan davrning tarixiy, siyosiy va ijtimoiy muhiti tahlil qilindi. Badiiy-estetik tahlil metodi vositasida yozuvchilarning obraz yaratish mahorati, psixologik tasvir vositalari, dialoglar, yumor va satiradan foydalanish usullari o'rganildi. Shuningdek, tavsifiy va interpretatsion metodlar yordamida qahramonlarning ichki kechinmalari hamda asarning g'oyaviy mazmuni yoritildi.

Tadqiqot davomida Tom Sawyer va Shum bola obrazlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinib, ularning xarakteridagi umumiy va farqli tomonlar aniqlandi. Avvalo, har ikkala qahramonning sho'xligi, topqirligi, jasurligi, qiziquvchanligi va sarguzashtlarga moyilligi ularni o'z davrining faol va serharakat bolalari sifatida gavdalantiradi. Mualliflar bolalar psixologiyasini sun'iy emas, balki tabiiy hayotiy voqealar orqali ochib berishga erishganlar. Tom Sawyer obrazi bolalarga xos erkinlik, mustaqil fikrlash va hayotdan zavqlanish kabi xususiyatlarni o'zida mujassamlashtiradi. U ko'pincha kattalar o'rnatgan qoidalarga tanqidiy munosabat bildiradi, murakkab vaziyatlardan topqirligi va zukkoligi bilan chiqib ketadi. Mark Twain ushbu obraz orqali bolaning tabiiy qiziquvchanligi, tasavvur olamining kengligi va erkin ruhini badiiy ifodalagan. Tom Sawyerning har bir sarguzashti uning

xarakterini ochishga xizmat qiladi hamda o'quvchini ezgulik, do'stlik va halollik ruhida tarbiyalaydi.

Shum bola obrazi esa o'zbek bolalar adabiyotida hayot sinovlari orqali chiniqqan, mashaqqatlarni yengib o'tishga intilgan bola timsoli sifatida yaratilgan. U sho'xligi va hazilkashligi bilan Tom Sawyerga yaqin tursa-da, hayotiy tajribasi va yashash sharoiti jihatidan undan farq qiladi. Shum bola ko'pincha tirikchilik tashvishlari, moddiy qiyinchiliklar va ijtimoiy muammolar bilan yuzlashadi. Shunga qaramay, u o'zining topqirligi, mehnatsevarligi va hayotga bo'lgan ishonchini yo'qotmaydi. G'afur G'ulom ushbu obraz orqali xalqning sabr-toqati, mehnatsevarligi va insoniy fazilatlarini badiiy ifodalashga muvaffaq bo'lgan. Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Tom Sawyer va Shum bola obrazlarini birlashtirib turuvchi asosiy jihatlar – ularning bolalarga xos beg'uborligi, samimiyligi, do'stlikka sodiqligi, adolatparvarligi va yangilikka intilishidir. Har ikkala qahramon ham voqealar davomida ma'naviy jihatdan o'sadi, hayotiy tajriba orttiradi va shaxs sifatida shakllanadi. Mualliflar bolalikni inson kamolotining muhim bosqichi sifatida talqin qiladilar. Biroq qahramonlar xarakterida milliy muhit ta'sirida shakllangan muhim farqlar ham mavjud. Tom Sawyer Amerika jamiyatidagi nisbatan erkin muhitda voyaga yetgani sababli uning xarakterida mustaqillik va erkin fikrlash kuchliroq namoyon bo'ladi. Shum bola esa Sharq muhitida voyaga yetganligi sababli oilaga hurmat, kattalarga itoat, mehnatsevarlik va sabr-toqat kabi fazilatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Ushbu farqlar har ikki xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniyati va milliy tarbiya an'analari bilan bevosita bog'liq.

Asarlar poetikasi tahlili shuni ko'rsatdiki, Mark Twain ko'proq yumor, satira va sarguzasht elementlari orqali bolalar xarakterini ochib bergan bo'lsa, G'afur G'ulom xalqona iboralar, milliy ruh, hayotiy voqealar va samimiy kulgi vositasida Shum bolaning ichki dunyosini yoritadi. Har ikkala yozuvchi ham bola ruhiyatini chuqur his qilgani bois qahramonlar o'quvchi uchun ishonarli va tabiiy ko'rinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Tom Sawyer va Shum bola obrazlari nafaqat bolalar adabiyotining yorqin namunalari, balki umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib

etuvchi badiiy timsollar hisoblanadi. Ular orqali yozuvchilar bolalikning quvonchlari, tashvishlari, orzu-intilishlari va inson kamolotidagi o'rnini yuksak badiiy mahorat bilan ifodalaganlar. Mazkur qiyosiy-tipologik tahlil Amerika va o'zbek bolalar adabiyotidagi mushtarak jihatlarni aniqlash bilan bir qatorda, ularning o'ziga xos milliy xususiyatlarini ham yoritishga xizmat qiladi.

Xulosa: Mazkur tadqiqotda Mark Twainning "Tom Sawyerning sarguzashtlari" romani hamda G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasida bolalik obrazining badiiy talqini qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida har ikki yozuvchining bolalar xarakterini yaratishdagi badiiy mahorati, qahramonlarning ruhiy olami, xarakter evolyutsiyasi hamda ularning shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan ijtimoiy va madaniy omillar o'rganildi. Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, Tom Sawyer va Shum bola obrazlari turli tarixiy davr va milliy muhit vakillari bo'lishiga qaramay, ularni birlashtirib turuvchi ko'plab umuminsoniy fazilatlar mavjud. Har ikkala qahramon sho'x, topqir, zukko, jasur, samimiy va adolatparvar bolalar sifatida tasvirlangan. Ular murakkab vaziyatlarda o'z aql-zakovati, jasorati va qat'iyati bilan muammolarni hal qilishga intiladilar. Bu jihatlar bolalikning tabiiy qiziquvchanlik, erkin fikrlash va hayotga muhabbat kabi xususiyatlarini yaqqol namoyon etadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida obrazlar o'rtasidagi muhim farqlar ham aniqlandi. Tom Sawyer ko'proq erkin muhitda voyaga yetganligi sababli uning xarakterida mustaqillik, tashabbuskorlik va sarguzashtlarga intilish ustunlik qiladi. Shum bola esa murakkab ijtimoiy sharoitda ulg'aygani bois mehnatsevarlik, sabr-toqat, hayot sinovlariga bardoshlilik va oilaviy qadriyatlarga sodiqlik kabi fazilatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Ushbu farqlar yozuvchilarning milliy madaniyati, tarixiy sharoiti va ijtimoiy qarashlari bilan uzviy bog'liqdir. Mark Twain bolalikni insonning erkin fikrlashi va shaxs sifatida shakllanishining tabiiy bosqichi sifatida talqin qilgan bo'lsa, G'afur G'ulom bolalikni hayot maktabi, mashaqqat va sinovlar orqali kamol topish davri sifatida tasvirlaydi. Har ikki yozuvchi bolalar psixologiyasini yuksak badiiy mahorat bilan ochib bera olgan. Ular yaratgan

qahramonlar bugungi kunda ham kitobxonlar qalbidan joy olib kelayotganining asosiy sababi obrazlarning hayotiyligi va ishonarliligidadir.

Mazkur qiyosiy-tipologik tadqiqot natijalari Amerika va o'zbek bolalar adabiyoti o'rtasidagi mushtarak gumanistik g'oyalarni aniqlash, bolalik obrazining milliy hamda umuminsoniy xususiyatlarini ochib berish imkonini yaratdi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, har ikkala asarda bolalik inson hayotining eng muhim davri sifatida talqin qilinib, unda ezgulik, halollik, do'stlik, mehnatsevarlik va insonparvarlik kabi yuksak axloqiy qadriyatlar targ'ib etiladi. Olingan natijalar qiyosiy adabiyotshunoslik, bolalar adabiyoti va badiiy obrazlar tipologiyasini o'rganishda muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur maqola oliy ta'lim muassasalarida jahon adabiyoti, qiyosiy adabiyotshunoslik va bolalar adabiyoti fanlarini o'qitishda, shuningdek, ushbu yo'nalishdagi keyingi ilmiy izlanishlarni olib borishda nazariy va amaliy manba sifatida xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Twain, M. *The Adventures of Tom Sawyer*. New York: Penguin Classics, 2014.
2. G'afur G'ulom. *Shum bola*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2021.
3. Quronov D. *Adabiyotshunoslik nazariyasi*. Toshkent: Akademnashr, 2018.
4. Karimov N. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. Qosimov B. *Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti*. Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
6. Normatov U. *Badiiy asar tahlili asoslari*. Toshkent: Fan, 2016.
7. Wellek R., Warren A. *Theory of Literature*. New York: Harcourt Brace, 1956.
8. Damrosch D. *Comparative Literature in an Age of Globalization*. Princeton University Press, 2009.
9. Eagleton T. *Literary Theory: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
10. Bloom H. *Mark Twain*. New York: Chelsea House Publishers, 2007.
11. Kaplan J. *Mr. Clemens and Mark Twain*. New York: Simon & Schuster, 1966.

12. Cuddon J. A. *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin Books, 2013.
13. Bakhtin M. *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press, 1981.
14. Abrams M. H. *A Glossary of Literary Terms*. Boston: Cengage Learning, 2015.
15. Said E. *Culture and Imperialism*. London: Vintage Books, 1994.